

*Гавриленко Юлія Олександрівна, студентка фінансово-економіч. ф-ту,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима
Гетьмана»*

ВІДСТРОЧЕННЯ/РОЗСТРОЧЕННЯ ПОГАШЕННЯ ЗАБОРГОВАНOSTІ ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗБУДОВИ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА КРИМУ ПІСЛЯ ПЕРЕДАЧІ ПІВОСТРОВА ДО УРСР

На підставі указу Президії Верховної Ради СРСР від 19 лютого 1954 р. Кримську область було передано зі складу РСФРР до складу Української РСР. Це зумовило необхідність для партійного керівництва України провести аудит показників економічної діяльності та оцінити економічний потенціал півострова. У січні 1954 р. (ще до передачі Криму) інспектором ЦК КПУ України О. Нікітіним була підготовлена «Довідка по деяким питанням партійної роботи в Кримській обласній парторганізації». Зважаючи на підкреслення деяких речень у тексті документу, А. Кириченко (перший секретар ЦК КПУ), в першу чергу, виявив інтерес до якісного і кількісного складу колгоспних партійних організацій та недоліків у роботі бюро Кримського обкому партії в сфері сільськогосподарського виробництва.

Для кращого розуміння ситуації в аграрному секторі Криму 20 січня 1954 р. для А. Кириченка було підготовлено аналітичну довідку «Про стан сільського господарства Кримської області» [1, с. 161], яка засвідчила складну економічну ситуацію на півострові, обумовлену, перш за все, наслідками Другої світової війни. З матеріалів довідки зрозуміло, що лише три колгоспи із 304 освоїли польові та кормові сівозміни. У 1954 р., порівняно з 1940-м, площа посівів у Криму скоротилася на 70 тисяч гектарів, а за врожайністю всіх головних сільськогосподарських культур область у 1953 р. не досягла довоєнного рівня. За даними на 1 січня 1954 р. площа садів складала лише 86,8% від площі посівів 1940 р., а виноградників – 79,2%. Окрім цього 20% садів та виноградників в колгоспах та радгоспах Криму визнавалися непродуктивними і такими, що потребували негайного оновлення. У переважній більшості колгоспів і радгоспів Кримського півострова тваринницькі ферми взимку 1953-1954 рр. були забезпечені кормами лише на 37% від потреби. В області бракувало понад 1100 тракторів, а сільське господарство Криму потерпало від гострої нестачі води (зрошувалося лише 40,9 тисячі гектарів угідь сільськогосподарського призначення). На півострові також спостерігалися негаразди і в розвитку овочівництва. Наприклад, середній врожай овочів в колгоспах у 1953 р. складав всього 57 центнерів, в той час як потреба міського населення, курортів, консервної та рибної промисловості, а також військових в овочах на 1954 р. становила 114 тисяч тон.

Не чекаючи затвердження указу Президії Верховної Ради СРСР про передачу Криму до складу УРСР, фахівці профільних відділів ЦК КПУ розпочали роботу по підготовці заходів, спрямованих на значне розширення посівів овочевих культур, закладку нових садів, виноградників та ягідників,

збільшення урожайності всіх сільськогосподарських культур, підвищення продуктивності в галузі тваринництва, прискорення будівництва морських вокзалів, здравниць та житла в Криму.

Серед запропонованих заходів, що мали сприяти розвитку сільського господарства Кримського півострова, значну роль відігравали й відстрочення та розстрочки окремих платежів для підприємств. Так, згідно постанови Ради Міністрів СРСР від 26 липня 1954 р. «Про заходи по подальшому розвитку сільського господарства, міст і курортів Кримської області Української РСР», на Міністерство фінансів СРСР було покладено зобов'язання відстрочити окремим колгоспам Кримської області погашення заборгованості по простроченим і строковим позикам у Сільгоспбанку в 1954 р. у сумі до 7,5 млн. крб. із виплатою цієї заборгованості протягом 5 років рівними частинами. За постановою Ради Міністрів УРСР і ЦК КПУ від 26 серпня 1954 р. цю інформацію слід було довести до відома Міністерств і відомств УРСР, а також до Кримського обкому КПУ і облвиконкому [1, с. 265].

У постанові не вказувалося яким саме колгоспам за економічними, соціальними параметрами й за господарським спрямуванням мало бути відстрочено виплати по заборгованості, а тому профільні відомства УРСР і Кримський обком КПУ і облвиконком мали самостійно визначати колгоспи, яким слід було відстрочувати погашення позик. Положення стосувалося виключно колгоспів, на що слід звернути увагу, оскільки аграрні господарства саме цього типу мали в СРСР (і в Криму зокрема) особливий статус. На відміну від радгоспів, які підпорядковувалися й були на балансі у непрофільних відомств (і їх рентабельність та доцільність функціонування визначалась в адміністративному порядку), колгоспи підпорядковувалися міністерству сільського господарства та перебували в оперативному управлінні обласних управлінь сільського господарства. Оскільки у Кримській області більшість радгоспів були на балансі у відомств, виробничих об'єднань і підприємств, які розміщувалися за межами Криму й перебували в РРФСР, то вважалося, що ці господарства не потребували фінансової підтримки зі сторони центральних фінансових органів. Адже підтримку їм мали надавати їх балансоутримуючі підприємства. В разі нездатності утримувати радгоспи у відомств, які тримали їх на своєму балансі, можна було передати їх на утримання відомств УРСР, на що вказував конфлікт між Радою Міністрів УРСР і КДБ СРСР щодо передачі від КДБ до Ради Міністрів УРСР радгоспу «Молода гвардія» в Криму [2, арк. 71-72].

У колгоспів Криму найбільша заборгованість, як вказує статистика, була перед колгоспниками за трудові й перед Сільгоспбанком, а найменшою – по податкових платежах і перед машинно-тракторними станціями (далі – МТС). Так, за 1953 р. загальна сума заборгованості колгоспів Ялтинського, Алуштинського і Судакського районів Кримського півострова перед колгоспниками за трудові складала 5328 тис. рублів, а перед Сільгоспбанком – 8281,3 тис. рублів. За той же рік заборгованість колгоспів цих районів по податках була нульовою, а перед МТС складала 1699,7 тис. рублів [3, арк. 53].

Така різниця в обсягах заборгованості, очевидно, вказує на те, що МТС і державні органи мали більш ефективні важелі для стягнення заборгованості із колгоспів, ніж колгоспники і банки. Тому в постановах Ради Міністрів СРСР і УРСР було враховано інтереси Сільгоспбанку. Які саме колгоспи могли скористатися відстроченням погашення заборгованості визначали управляючі відомства, у даному разі це було Міністерство сільського господарства УРСР, Кримський обком КПУ й облвиконком. Тому, фактично, ці відомства могли використовувати дане положення постанови для того, щоб стимулювати розвиток господарської діяльності у визначних ними колгоспах, відстрочуючи їм виплату заборгованості перед Сільгоспбанком. Такий інструмент давав змогу відомствам, у компетенції яких було забезпечення розвитку пріоритетних галузей сільського господарства в Кримській області, створювати умови для реорганізації виробництва цих колгоспів, а самим колгоспам надавав можливість користуватися й надалі правом отримання позичок від Сільгоспбанку.

Доволі важливим було положення яким надавалося право Кримському облвиконкому і Міністерству сільського господарства СРСР списати з колгоспів заборгованість по грошовій оплаті за роботу машинно-тракторних станцій у сумі до 2 млн. крб. і розстрочити погашення заборгованості у сумі до 5 млн. крб. на два роки [1, с. 265]. Оскільки у МТС були досить дієві важелі впливу на колгоспи щодо стягнення заборгованості, то обсяг заборгованості перед ними був незначним, порівняно із іншими кредиторами. Так, МТС могли не здійснювати або здійснювати у останню чергу оранку в колгоспах, не забезпечувати їх технікою і паливно-мастильними матеріалами тощо. Тож колгоспи, які невчасно розраховувалися із МТС, опинялися у складній ситуації й не мали змоги вийти із розряду відстаючих. Тому даним положенням постанови було закладено передумови для того, щоб колгоспи могли послабити свою матеріальну залежність від МТС.

Кримський облвиконком і Міністерство сільського господарства УРСР, як союзно-республіканське у підпорядкуванні якого перебували колгоспи Криму, мали право визначати яким саме колгоспам можна буде скористатися правом відстрочення заборгованості, а яким – правом на її списання. Колгоспи, які отримували право скористатися наданими постановою можливостями, значно покращували своє фінансове становище й, фактично, опинялися в розряді (до певної міри) привілейованих і пріоритетних, оскільки такі визначалися адміністративним шляхом. Тому це були потужні важелі впливу на МТС щодо пріоритетності надання саме цим колгоспам в першу чергу технічної підтримки і паливно-мастильних матеріалів.

Такі фінансові важелі по стимулюванню колгоспів у Кримській області також надавали для керівництва області значний ступінь фінансової самостійності від загальносоюзних органів управління щодо визначення напрямків розвитку колгоспів та прийняття господарських рішень. Таким чином, вже у 1954 р. в Кримській області, із її передачею до складу УРСР, відбувається втілення в життя програми по регіоналізації алгоритму прийняття

господарських управлінських рішень, які мали прийматися на регіональному рівні й з урахуванням регіональних особливостей.

Питання розстрочення платежів для колгоспів у Кримській області також було пов'язаним із вирішенням проблеми неефективного використання фондів на півострові. Так, листом Ради Міністрів УРСР від 12 серпня 1954 р. до Ради Міністрів СРСР було поставлено питання про розстрочення для колгоспу імені Калініна Сімферопольського району Кримської області платежу за передані йому будови санаторію. 18 серпня 1954 р. листа було відіслано Звереву і Василевському до Держплану СРСР на винесення резолюції [4, арк. 114].

Слід зазначити, що у більшості випадків виробничі об'єкти й об'єкти рекреаційного призначення в Кримській області після Другої світової війни використовувалися неефективно і капіталовкладення в них, хоча й були значні, проте також не результативно освоювалися. Саме тому відбувається процес передачі таких об'єктів більш перспективним і ефективним підприємствам на півострові, а такими, у світлі постанови Ради Міністрів СРСР від 26 липня 1954 р., були саме сільськогосподарські підприємства.

Тож, у даному разі, розстрочення платежу за приміщення санаторію було засобом для створення умов більш ефективного використання цього приміщення колгоспом. Слід зауважити, що питання окремих об'єктів у Кримській області, які не мали прямого сільськогосподарського призначення брала у свою компетенцію Рада Міністрів УРСР у той час, як проблематика розвитку сільськогосподарських підприємств згідно із постановами Ради Міністрів СРСР від 26 липня 1954 р. і Ради Міністрів УРСР від 24 серпня 1954 р. передавалась у компетенцію Кримського облвиконкому і республіканських профільних міністерств УРСР.

Скористатися правом відстрочки окремих платежів могли й рибогосподарські організації Кримського півострова. Наприклад, телеграмою Ради Міністрів УРСР до Ради Міністрів СРСР від 17 серпня 1954 р. було поставлено питання про відстрочення погашення заборгованості за позиками Держбанку на суму 10800 тис. рублів для рибогосподарських організацій. На засіданні Ради Міністрів СРСР Геращенко було представлено заключення Держплану СРСР, за яким було зазначено можливість пролонгації простроченої заборгованості на відповідну суму під гарантію республіканського бюджету УРСР до 1 січня 1955 р. Для подальшого вирішення питання було передано на розгляд Заступнику Голови Ради Міністрів СРСР А. Н. Косигіну [5, арк. 137].

Кримська область, будучи на початок 1950-х рр. у стані економічної стагнації, після переходу до складу УРСР, швидко перетворилась на передовий регіон курортного господарства та масового туризму в СРСР. Розвиток ключової галузі економіки півострова – сільського господарства, забезпечувалося завдяки ресурсам, які надходили із України. Зокрема, заради створення умов розвитку підприємств в Кримській області, які мали складати в перспективі основу економіки півострова, Рада Міністрів УРСР надавала право відстрочки окремим колгоспам погашення заборгованості по простроченим і строковим позикам у Сільгоспбанку; право списання та відстрочки з колгоспів

заборгованості по грошовій оплаті за роботу машинно-тракторних; право розстрочення платежів за передані колгоспам основні засоби; право відстрочення погашення заборгованості за позиками Держбанку для рибогосподарських організацій. До того ж Рада Міністрів УРСР брала на республіканський бюджет пряме навантаження по гарантуванню виплати підприємствами пролонгованої заборгованості перед Держбанком СРСР. Отже, фактично, УРСР ставала гарантом господарського розвитку Криму й брала на себе функцію стимулювати цей розвиток, залучаючи в господарство Кримської області республіканські ресурси.

Список використаних джерел

1. Постанова Ради Міністрів Української РСР і Центрального Комітету КПУ «Про заходи по подальшому розвитку сільського господарства, міст і курортів Кримської області Української РСР» // Крим в умовах соціально-політичних трансформацій (1940-2015). Збірник документів і матеріалів. Друге видання. Упор. О. Г. Бажан, О. В. Бажан, С. М. Блащук, Г. В. Боряк, С. І. Власенко, Н. В. Маковська. – К.: ТОВ «Видавництво «Кліо»», 2016. – С. 260-275.
2. (В – Ю. Г.) Совет Министров СССР (від – Ю. Г.) Председателя Комитета государственной безопасности СССР при Совете Министров СССР И. Серова. 14 июня 1954 г. // ЦДАГО України. – Ф. 1. Оп. 24. Спр. 3725.
3. Задолженность колхозов Ялтинского, Алуштинского и Судакского районов // ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 3843.
4. (В – Ю. Г.) Совет Министров УССР товарищу Кальченко Н. Т., (в – Ю. Г.) ЦК КП Украины товарищу Подгорному Н. В. Сообщаю о ходе рассмотрения вопросов в Совете Министров СССР, министерствах и центральных ведомствах СССР по письмам Совета Министров УССР и ЦК КП Украины (від) Ю. Дудина. Принято по ВЧ. 21.VIII. 54г. // ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 24. Спр. 3725.
5. (В – Ю. Г.) Совет Министров УССР товарищу Кальченко Н. Т., (в – Ю. Г.) ЦК КП Украины товарищу Подгорному Н. В. (від – Ю. Г.) Ю. Дудина. 4 сентября 1954 г. Сообщаю о ходе рассмотрения вопросов в Совете Министров СССР, министерствах и центральных ведомствах СССР по письмам Совета Министров УССР и ЦК КП Украины // ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 24. Спр. 3725.